

Aurajoen maisematien tienvarsikasvillisuuden inventointi 2007

Hanna Tuominen
10.10.2007
Aurajokisäätiö
Varkaantie - Maisematie -hanke

SISÄLLYS

1. Johdanto	2
2. Varkaantien luonnonkuvaus	3
3. Varkaantien tienvarsikasvillisuuden inventoinnin tarkoitus ja menetelmät	3
4. Varkaantien tienvarsikasvillisuus ja hoitotoimenpiteet	4
5. Varkaantien kulttuurilliset ja maisemalliset arvot	14
5.1 Maisemallisesti arvokkaat alueet	14
5.2 Rakennettu kulttuuriympäristö	15
5.3 Muinaisjäännökset	15
6. Päätelmät	16
Kirjallisuus	
Kartat	

Kannen kuva: Viri Teppo-Pärnä

1. Johdanto

Varkaantien tienvarsikasvillisuuden inventointi liittyy osana Aurajokisäätiön Varkaantie-Maisematie- hanketta. Maisematie-hankkeen tarkoituksena on lisätä Varkaantien tunnettavuutta, matkailullista merkitystä sekä historian tuntemusta. Tärkeänä tavoitteena on matkailun lisääminen alueella sekä muodostaa yhtenäinen maisema-matkailutie. Maisematie-hankkeen puitteissa alueelle valmistellaan myös maisemanhoitosuunnitelma.

Tienvarsikasvillisuuden inventoinnin tarkoituksena oli löytää Varkaantien tienvarrelta uhanalaiset tai muuten huomionarvoiset lajit sekä ei-toivottujen kasvilajien esiintymät. Inventoinnissa huomioitiin myös tieympäristön maisemallinen ja kulttuurillinen arvo.

Maassamme tieympäristöt ovat säännöllisesti niitettyjä alueita. Tieympäristöt muodostavat monenlaisia kasvuympäristöjä erilaisten valoisuusolosuhteiden, paahteisuuden ja maaperän laadun suhteen. Tienvarret ovat tärkeitä kasvupaikkoja perinneympäristöjen kasvilajeille, sillä perinneympäristöt ovat Suomessa vähentyneet maatalouden muuttuessa ja tehomatalouden yleistyessä. Tienympäristöt tarjoavat myös tärkeitä elinympäristöjä perhosille ja muille hyönteisille.

Varkaantie muodostui myöhäiskeskiajalla ja oli merkittävä kulkuväylä Satakunnan ja Varsinais-Suomen välillä. Varkaantie alkaa Turusta ja mutkittelee Aurajokilaakson kulttuurimaisemaa Oripäähän asti. Tienvarrelle sijoittuu rakennettua kulttuuriympäristöä, esihistoriallisia muinaisjäännöksiä, näyttäviä kartanoita, puukirkkoja sekä nauhamaista kyläasutusta. Varkaantie kulkee myös valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen läpi.

2. Varkaantien luonnonkuvaus

Varkaantie on noin 60 kilometriä pitkä. Tie alkaa Turusta ja mutkittelee Liedon, Auran, Pöytyän kautta Oripäähän asti (kartta1). Varkaantie kulkee Aurajokilaakson kulttuurimaisemaa. Aurajokilaakso edustaa Varsinais-Suomalaista vaurasta viljelymaisemaa, joka muodostuu pelloista, vanhoista kylämiljöistä rakennuksineen ja puutarhoineen. Tienvarren läheisyyteen sijoittuu aittoja, kartanoita, kirkkoja, eläinlaitumia, muinaisjäänöksiä sekä myös uudisrakennelmia ja kuntien taajama-alueita liikehuoneistoineen.

3. Varkaantien tienvarsikasvillisuuden inventoinnin tarkoitus ja menetelmät

Tienvarsikasvillisuuden inventoinnin tarkoituksena oli kartoittaa alueelta biologisesti arvokkaat tienvarret eli kartoittaa uhanalaiset tai harvinaisten lajien kasvupaikat sekä runsaat monilajiset kasvustot. Varkaantielta kartoitettiin myös huomionarvoiset lajit sekä ei-toivottujen kasvilajien esiintymät. Kasvilajien kasvupaikoille mietittiin mahdolliset hoitosuositukset kohteen arvoluokan mukaisesti. Inventoinnissa huomioitiin myös tienympäristön maisemallinen ja kulttuurillinen arvo.

Tienvarret jaetaan yleensä kasvillisuutensa perusteella biologisesti erittäin arvokkaisiin tienvarsialueisiin, jossa kriteerinä on uhanalaisen kasvin esiintyminen tai rauhoitettu luonnonmuistomerkki. Biologisesti arvokkaisiin tienvarsiin luetaan ne tienvarret, joissa on runsas monilajinen kasvusto ja/tai harvinaisen lajin esiintymä. Tienvarret joiden arvo on nostettavissa hoidolla ovat yleensä tiealueen ulkopuolelle ulottuvia kokonaisuuksia. Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi uhanalaisen lajin suhteellisen lähellä toisiaan olevien kasvupaikkojen väliset alueet, mikäli ne ovat sellaisia, että sopivalla hoidolla lajin voi olettaa leviävän myös niille.

Tienvarsikasvillisuusinventointi Varkaantiellä ajoitettiin kasvukauden ja niittoajankohtien mukaan. Tienvarsikasvillisuusinventointi rajautui niitetylle tieluiskalle. Varkaantie kuului Turun tiepiiriin, jossa eri alueurakoitsijat huolehtivat tieluiskien niitosta. Seututien 222 Turusta

Auraan tieluiskat niitettiin kaksi kertaa kesässä juhannuksen aikaan ja heinäkuussa. Yhdysteiden 12447, 2255 ja 12451 Aurasta Oripäähän tieluiskat niitettiin kerran kesässä.

Lähtötietoja mahdollisista Varkaantien varrella kasvavista uhanalaisten tai huomionarvoisten kasvien kasvupaikoista tarkastettiin tiehallinnon karttaohjelmasta sekä Turun Yliopiston kasvimuseosta.

Suurin osa Varkaantiestä oli jo inventoitu tielaitoksen tieluonnon hoito-ohjelman tienvarsikasvillisuuden kartoitusprojektissa vuonna 2000, jolloin alueelta kartoitettiin mahdolliset uhanalaisten kasvilajien kasvupaikat sekä kasvillisuudeltaan monipuoliset tienvarsialueet. Tielaitoksen tieluonnon hoito-ohjelman tienvarsikasvillisuusinventoinnin puitteissa Varkaantieltä ei löytynyt uhanalaisten kasvilajien esiintymiä tai kasvillisuudeltaan monipuolisia tienvarsia.

Ensimmäinen kasvillisuusinventointikerta suoritettiin kevätkukkijoiden osalta toukokuun lopulla 29.5.sekä 30.5. Toinen kasvillisuusinventointi toteutettiin heinäkuussa myöhemmin kukkivien kasvien kartoittamiseksi 14.7 sekä 15.7. Tienvarsikasvillisuusinventointi suoritettiin käytännössä ajamalla tie autolla hitaasti läpi ja tarvittaessa jalkauduttiin ja kartoitettiin kasvit. Inventoinnissa kasvien uhanalaisuutta arvioitaessa käytettiin vuonna 2001 ilmestynyttä kolmatta putkilokasvien uhanalaisuuden arviointiopasta.

Kartoituksessa käytettiin tienumerokarttaa, jonka avulla inventoidut kohteet löytyvät maastosta eli kohteet löytyvät tieosoitteen perusteella:

Sulkeissa oleva numero ilmoittaa esiintymän sijainnin Turusta Oripäähän mentäessä :

- (1)Tien oikea puoli
- (2)Tien vasen puoli

Esimerkki: Ketoneilikka
tienumero/tieosa/esiintymän alku- loppupiste
12447 1 7200 7205 (2)

4. Varkaantien tienvarsikasvillisuus ja hoitotoimenpiteet

Varkaantien tienvarrelta löytyi ravinteisuudeltaan ja kasvilajistoltaan erityyppisiä kasvupaikkoja. Varkaantien tieluiskia niitettiin kerran tai kaksi kertaa kesän aikana. Säännöllisesti kesän aikana niitettävillä tienpientareilla esiintyy usein monia niittoa vaativia kasvilajeja. Varkaantien niittymäiseen lajistoon lukeutui esimerkiksi pukinjuuri, kissankello, keltamatarata, niittyleinikki ja siankärsämä.

Varkaantiellä tyypillistä tienvarsikasvillisuutta edustivat niittynätkelmä, hiirenvirna, koiranputki, siankärsämä, ahusolaheinä, keltanot ja heinät. Heinistä yleisimpinä kasvoivat lampaannata, niittynurmikka ja kastikat. Laajoilla peltoaukeilla kasvillisuus oli melko yksitoikkoista ja koostui pääasiallisesti peltorikkaruohoista ja ravinteisuutta vaativista lajeista. Valtalajeina kasvoivat nurmipuntarpää, nokkonen, koiranputki ja timotei.

Alkukevällä tienvarrelle kukki runsaana voikukka. Muita kasvilajeja olivat koiranputki, pukinparta, aho-orvokki ja nurmitädyke. Heinäkuussa tienvarret olivat paikoitellen värikkäitä. Väriiloistoa tuovien kasvilajien joukossa esiintyi ahdekaunokki, päivänkakkara, kissankello piennar-, paimen- ja keltamatarata (kuva 4). Välittömästi päällystien läheisyydessä pientareella kasvoivat kuivuutta vaativia lajeja, kuten ahusolaheinä, lampaannata ja pukinjuuri. Tienojissa ja märissä painanteissa kasvoi yleisiä kosteikkolajeja kuten mesiangervo, rönsyleinikki ja järviruoko.

Varkaantien tienvarrelta tavattiin yleisesti keltamataran ja paimenmataran risteymää piennarmataraa, joka keltamatarasta on vaikeaa erottaa. Keltamatarata kuuluu valtakunnallisen uhanalaisuusluokituksen mukaan vaarantuneisiin kasvilajeihin. Vaikka keltamatarata kasvaa paikoitellen hyvinkin runsaana ja yleisesti kuivilla kedoilla ja tienvarsilla Lounais-rannikolla, on

sen uhkana kuitenkin kotojen umpeenkasvu ja laidunnuksen loppuminen. Varkaantien tienvarrelta tavattiin ketoneilikkaa kahdelta kasvupaikalta (kuva 7). Ketoneilikka on vielä kohtalaisen yleinen, mutta on luokiteltu valtakunnallisen uhanalaisuusluokituksen mukaan silmälläpidettäväksi voimakkaan taantumisen vuoksi. Syynä harvinaistumiseen on elinympäristöjen muuttuminen perinteisen niittytalouden loputtua. Tummantulikukkaa löytyi Varkaantielta yhdeltä kasvupaikalta. Tummantulikukka on vanha kulttuurikasvina tunnettu muinaistulokas, mutta ei uhanalainen (kuva 3).

Varkaantien tienvarsiosuudella kasvoi myös puutarhasta karanneita ja Suomeen tulokaslajeina tulleita kasvilajeja. Tienvarrella kasvoi väriltään näyttävä puutarhakarkulainen peurankello. Tienvarrelta tavattiin myös muita puutarhakarkulaisia, kuten tarhatyräkki, ukkomansikka, jättipalsami sekä raunioyrtti sp. Ikävimpinä puutarha- ja tulokaslajeina voidaan pitää jättiputkea ja lupiinia. Lupiinin esiintymät voivat vallata tienvarsilta kasvutilaa valoa tarvitsevilta niittylajeilta. Lupiinin kasvuesiintymät olivat melko vähäisiä ja keskittyivät pääasiallisesti taaja-alueille. Jättiputkea tavattiin tienvarrelta muutamasta paikasta.

Tienvarteen sijoittui selvästi alueita, jossa niittymäinen kasvillisuus oli hallitsevaa säännöllisen niiton ansiosta. Turvallisuus syistä tienvarsien niittoa on tehtävä vuosittain. Niittoa on vaikeaa tosin ajoittaa kaikkien lajien kukinta-aikojen mukaan. Ei-toivottujen kasvilajien leviämisen estämiseksi niitto pitäisi suorittaa ennen siemennysvaihetta. Alueella ei tavattu kuitenkaan siinä mittakaavassa mitään ei-toivottuja tai haitallisia kasvilajeja joiden poistamiseksi pitäisi alkaa suurempiin hoitotoimenpiteisiin. Varkaantien tienvarrelle tienvarsikasvillisuuden tieluiskien nykyinen niittotapa- tai aika ei uhkaa tai vaaranna tienvarren kasvilajien esiintymistä.

Tyypillistä Varsinais-Suomen tienvarsikasvillisuutta alkukeväällä.

Seututie 222/4/2100 (1)

Kuva1.

-pukinparta	Tragopogon pratensis
-peltokorte	Equisetum arvense
-koiranputki	Anthriscus sylvestris
-voikukka	Taraxacum sp.
-ahosuolaheinä	Rumex acetosella
-siankärsämö	Achillea millefolium
- pujo	Artemisia vulgaris
-sarjakeltano	Hieracium umbellatum

- rönsyleinikki *Ranunculus repens*
- mesiangervo *Filipendula ulmaria*
- peltosaunio *Tripleurospermum inodorum*
- nurmipuntarpää *Alopecurus pratensis*
- lampaannata *Rumex acetosella*
- niittyurmikka *Poa pratensis*

Kuva 2: Varkaantienvarella voikukkaloistoa alkukeväällä.

Kulttuurikasvina tunnettu tummatulikukka.

Seututie 222/5/20600 (1)

kuva 3.

- tummatulikukka *Verbascum nicrum*
- peurankello *Campanula glomerata*
- puna-ailakki *Silene dioica*
- paimenmatara *Galium album*
- purtojuuri *Succisa pratensis*
- pujo *Artemisia vulgaris*
- voikukka *Taraxacum sp.*
- nurmipuntarpää *Alopecurus pratensis*
- juolavehvä *Elymus repens*

Varkaantien heinäkuista väriloistoa.

Yhdystie 12447/1/10500 (1)

kuva 4.

-keltamatara	<i>Galium verum</i>
-piennarmatara	<i>Galium pomeranicum</i>
-kissankello	<i>Campanula rotundifolia</i>
-puna-apila	<i>Trifolium medium</i>
-mäkikuisma	<i>Hypericum perforatum</i>
-pelto-ohdake	<i>Cirsium arvense</i>
-pukinjuuri	<i>Pimpinella saxifraga</i>
-ahdekaunokki	<i>Centaurea jacea</i>
-ojakärsämö	<i>Achillea ptarmica</i>
-siänkärsämö	<i>Achillea millefolium</i>

-ahosuolaheinä	Rumex acetosella
-pujo	Artemisia vulgaris
-päivänkakkara	Leucanthemum vulgare
-niittynätkelmä	Lathyrus pratensis
-sarjakeltano	Hieracium umbellatum
-voikukka	Taraxacum sp.
-peltokorte	Equisetum arvense
-nurmirölli	Agrostis capillaris
-lampaannata	Rumex acetosella

Puutarhakarkulainen peurankello (*Campanula glomerata*)

Yhdystie 12451/2/180009 (2)

kuva 5.

Uudistulokas jättiputki (Heracleum sp.)

Yhdystie 12447/1/7400 (2)

kuva 6.

Niittykasvina tunnettua ketoneilikkaa tavattiin tienvarrelta kahdesta kasvupaikasta.

Yhdystie 12447/1/7200 (2)

kuva 7.

-ketoneilikka	<i>Dianthus deltooides</i>
-kissankello	<i>Campanula rotundifolia</i>
-pukinjuuri	<i>Pimpinella saxifraga</i>
-piennarmatara	<i>Galium</i>
-hiirenvirn	<i>Vicia cracca</i>
-niittynätkelmä	<i>Lathyrus pratensis</i>
-sarjakeltano	<i>Hieracium umbellatum</i>
-aho-orvokki	<i>Viola canina</i>

- koiranputki Anthriscus sylvestris
- rätvänä Potentilla erecta
- vadelma Rubus idaeus
- metsälauha Deschampsia flexuosa

Kaunista Varkaantien tienvartta heinäkuussa. Yhdystie 12447/1/11200 (2)

Kuva 8.

- keltamatara Galium verum
- piennarmatara Galium pomeranicum

-kissankello	Campanula rotundifolia
-siänkärsämä	Achillea millefolium
-koiranputki	Anthriscus sylvestris
-hiirenvirna	Vicia cracca
-niittyätkelmä	Lathyrus pratensis
-päivänkakkara	Leucanthemum vulgare
-pukinjuuri	Pimpinella saxifraga
-ahdekaunokki	Centaurea jacea
-ahosuolaheinä	Rumex acetosella
-mesiangervo	Filipendula ulmaria
-puna-apila	Trifolium medium
-lampaannata	Rumex acetosella
-niittynurmikka	Poa pratensis
-järviruoko	Phragmites australis

5. Varkaantien kulttuurilliset ja maisemalliset arvot

5.1. Arvokas maisema-alue

Varkaantie halkoo Aurajokilaakson kulttuurimaisemaa. Aurajokilaakso kuuluu ympäristöministeriön nimeämiin arvokkaisiin maisema-alueisiin. Arvokkaisiin maisema-alueisiin lukeutuu maaseudun perinteisiä maisematyyppejä sisältäviä maisemakokonaisuuksia sekä yhtenäisiä ja maisemakovaltaan ehjiä kokonaisuuksia.

Aurajokilaakson arvokas maisema-alue ulottuu Turun kaupunkialueen reunoilta Liedon, Auran kautta Pöytyän kirkonkylän pohjoispuolelle (kartat 2,3). Aurajokilaakso edustaa lounaiselle viljelyseudulle tyypillistä viljavan jokilaakson vanhaa ja vaurasta kulttuurimaisemaa, jonka maisemallinen arvo perustuu kauniiseen, vakiintuneeseen viljelymaisemaan ja edustavaan lounaissaomalaiseen maaseutuasutukseen. Arvokas maisema-alue tulisi ottaa huomioon kaavoituksessa sekä muussa maisemaan vaikuttavissa toiminnoissa.

5.2. Rakennettu kulttuuriympäristö

Varkaantien varrelle Aurajokilaaksoon keskittyy myös rakennettua kulttuuriympäristöä (kartat 2,3). Kulttuuriympäristöön luetaan rakennukset ja rakennetut alueet sekä erilaiset rakenteet, kuten sillat ja tiet. Kulttuurimaisemassa näkyy, miten ihmisen toiminta on sopeutunut ja käyttänyt hyödyksi luonnon elementtejä sekä maaperää. Aurajokilaakso muodostaa vanhoine talonpoikaisasutuksineen laajan yhtenäisen kulttuurimaisema-alueen, jolle on tunnusomaista savikkopellot ja joenjuoksua seuraavat vanhat tielinjat.

5.3. Muinaisjäännökset

Aurajokilaaksosta on löydetty runsaasti kiinteitä muinaisjäännöksiä. Jäännökset ovat pääosin kivikautisia asuinpaikkoja, mutta alueelta on löydetty myös muutamia irtolöytöjä (kartat 2,3). Muinaisjäännöksistä vain murto-osa ovat näkyviä. Näkymättömätkin muinaisjäännökset ovat osa kulttuurimaisemaa ja vaikuttaneet sen muotoutumiseen. Kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain (295/63) mukaisesti automaattisesti suojeltuja.

6. Päätelmät

Varkaantien tienympäristö on maisemallisesti ja kulttuurillisesti arvokasta maisema-alueita, joka kuuluu osana valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen. Alueen maisemallinen arvo perustuu kauniiseen, vanhaan viljelymaisemaan sekä edustavaan lounaissuomalaiseen maaseutu-asutukseen. Varkaantien varrelle sijoittuu vanhaa rakennettua kulttuuriympäristöä sekä useita muinaismuistojäännöksiä.

Varkaantien tienvarren kasvillisuus oli tyypillistä Varsinais-Suomalaista tienvarsikasvillisuutta. Biologisesti arvokkaita tienvarsiosuuksia kartoituksessa ei löydetty. Tienvarrella kasvoi kuitenkin muutamia huomionarvoisia lajeja.

Varkaantien tienvarret muuttuivat alkukevään melko yksitoikkoisesta lajistosta osittain värikkääksi kukkaloistoksi loppukesää kohden mentäessä. Alkukesällä tienvarrella kasvilajeja edustivat voikukat, pukinparta ja koiranputki. Heinäkuussa tienvarsille väriloistoa toivat matarat, päiväkakkarat, pietaryrtit, kissankellot ja ahdekaunokit. Visuaalisesti näyttävät tienvarret ovat kauniita silmälle ja houkuttelevat myös erilaista hyönteislajistoa.

Varkaantien tienvarrelta kasvillisuusinventoinnin yhteydessä löytyi niittykasvina tunnettua ja helposti paimenmataran kanssa risteytyvää keltamataraa, joka luokitellaan Suomessa uhanalaisuusluokituksen mukaan vaarantuneeksi kasvilajiksi. Keltamataraa kasvaa yleisenä kuitenkin vielä Lounais-Saaristossa, mutta sisämaasta puhtaita kasvustoja on enää vaikeampaa löytää. Varkaantien varrella tavattiin myös ketoneilikka, joka kuuluu silmälläpidettäviin kasvilajeihin. Sitä esiintyi Varkaantien varrella kahdelta kasvupaikalta melko niukkasvuuisena. Tienvarsikasvillisuudesta löytyi myös ilahduttavasti pieni kasvupaikkaesiintymä

tummatulikukkaa, joka on näyttävä vanhojen kulttuuripaikkojen lajina tunnettu muinaistulokas.

Varkaantien tieosuudelta tavattiin myös puutarhoista karanneita ja Suomeen uudistulokkaana tulleita kasvilajeja. Muilta kasvutilaa valtaavaa lupiinia tavattiin tienvarsilta jonkin verran, pääasiassa kuntien taajama-alueilta. Myös jättiputki on ikävä uudistulokas, joka on myrkyllinen ja vaikea hävitettävä. Muita puutarhakarkureita Varkaantien varrella olivat esimerkiksi tarhatyräkki, ukkomansikka ja peurankello.

KIRJALLISUUS

Lehtonen, K 1999: Aurajokilaakson maahan kätkeyty menneisyys v.1998-2001. Pöytyän muinaisjäännösinventointi. Liedon Vanhalinna –säätio, Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos.

Lehtonen, K 1999: Aurajokilaakson maahan kätkeyty menneisyys v. 1998-2001. Auran muinaisjäännösinventointi. Liedon Vanhalinna –säätio, Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos.

Komulainen ,M., Matikainen, J., Leppänen, J. 2000. Aurajokilaakson luonto. Aurajokisäätio.

Ympäristöyöministeriö, ympäristösuojeluosasto 1993. Arvokkaat maisema-alueet; Maisema-aluetyöryhmän mietintö II .

Tiehallinto 2001.Tienvarsikasvillisuuden inventointi. Sisäisiä julkaisuja 6/2001.

Varsinais-Suomen Seutukaavaliitto 1979. Varsinais-Suomen suojelualueet ja -kohteet.

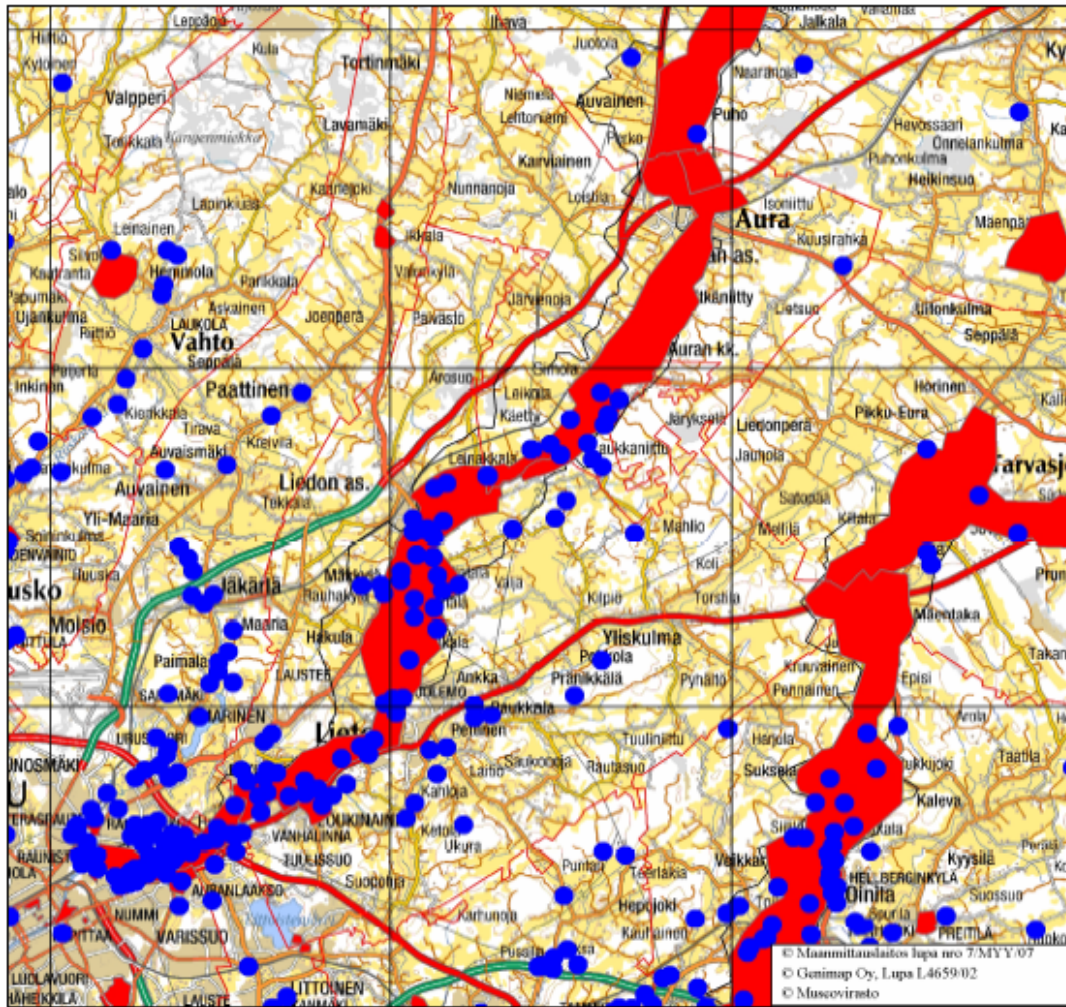
Mikkonen, A 2001. Näkökulmia kulttuuriympäristöön. Lounais-Suomen ympäristökeskus.

Tielaitos 2000. Varsinais-Suomen tieluonnon inventointi- ja hoitopilotti. Tiehallinto, Turun tiepiiri.

Rautiainen V-P, Rytteri T., Kurtto A., Väre H. 2002. Putkilokasvien uhanalaisuuden arviointi. Suomen ympäristökeskus.

Kartta1. Tienvarsikasvillisuuden inventointialue Turku-Oripää

turku-aura

Mittakaava 1:161460 Ruutujako 10 km

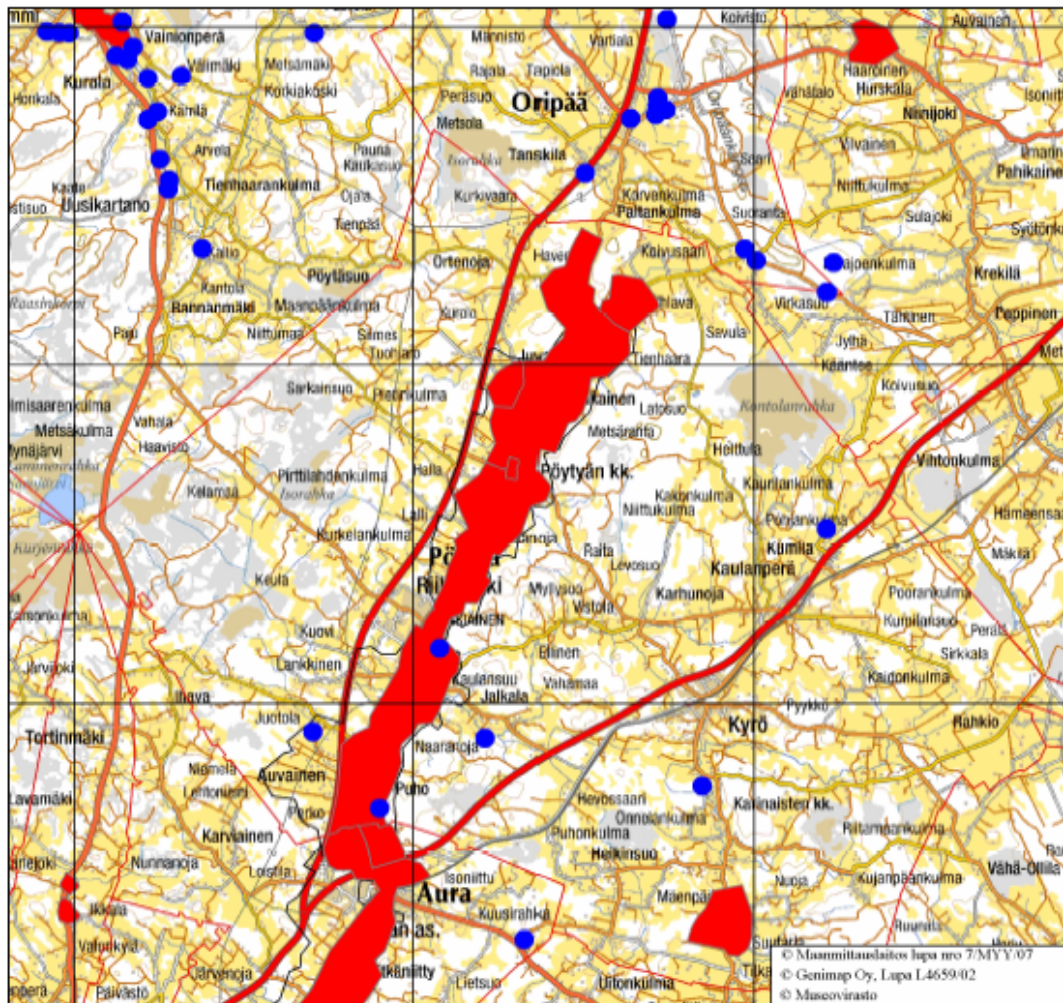
Koordinaattijärjestelmä: KKJ-yk

Nurkkapisteen koordinaatit: 6711173:3238713 - 6740720:3270036

Kartta 2. Turku-Aura. Arvokas maisema-alue, rakennettu kulttuuriympäristö ja muinaisjäännökset.

aura-oripää

Mittakaava 1:161460 Ruutujako 10 km

Koordinaattijärjestelmä: KKKJ-yk

Nurkkapisteiden koordinaatit: 6731038:3248035 - 6760585:3279358

Kartta 3. Aura-Oripää. Arvokas maisema-alue, rakennettu kulttuuriympäristö ja muuinajäännökset.

